

УДК 37.013

Л.В. КНОДЕЛЬ,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов
Національна академія внутрішніх справ (Київ)*

СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА В США

У статті розглядаються основні характеристики сучасної системи вищої освіти в США.

Ключові слова: вища освіта, бізнес-адміністрування, програма MBA, коледж, університет.

Постановка проблеми. Актуальність статті полягає у тому, що Сполучені Штати Америки – одна з країн, що бурхливо розвиваються. Рівень економічного розвитку постійно і стабільно зростає. Країні притаманний низький рівень безробіття та інфляції, стрімкий розвиток технологій. Американці підходять до освіти із властивим для них прагматизмом. Для них навчальні програми та курси – це товар, що різниться за якістю та ціною. Зважаючи на зазначене, вважаємо, що викладачам українських ВНЗ доцільно знати особливості побудови системи вищої освіти в США та користуватися у практичній діяльності існуючими напрацюваннями американських освітян.

Мета статті – ознайомити викладачів вітчизняних вищих навчальних закладів з сучасними підходами до організації системи вищої освіти США.

Виклад основного матеріалу. Перш за все зазначимо, що на сьогодні у США більше 3,5 тис. коледжів, тому абітурієнтам вибір зробити досить важко. Є кілька видів коледжів: дворічні технічні (Technical Colleges), початкові (Junior Colleges) і місцеві (Community Colleges), а також коледжі чотирирічного навчання, які за статусом прирівнюються до ВНЗ. Останні можуть бути як самостійними вищими навчальними закладами, так і входити до складу університетів. Державні коледжі підтримуються державою або місцевими органами влади. У кожному з 50 американських штатів є як мінімум один державний університет і зазвичай кілька державних коледжів. Деякі з них мають слово «державний» у своїй назві [1].

Приватні коледжі мають самостійне управління, тому вартість навчання звичайно вища, а кількість студентів менша, ніж у державних організаціях.

Випускники дворічного коледжу звичайно переводяться на чотирирічне навчання в інші коледжі або університети для одержання протягом двох або більше років ступеня бакалавра.

На думку Л.В. Чорної, усі навчальні заклади США, які здійснюють підготовку фахівців на базі середньої освіти, належать до вищих або «післясередніх». Термін «післясередні» відповідає тому рівню в структурі освітньої системи США, який іде після середньої школи. «Післясередні» навчальні заклади – це ті заклади, які визнані освітніми громадськими чи приватними організаціями та провідними університетами [3, с. 72].

У силу цих обставин, систему вищої освіти країни формують однорічні, дворічні та трирічні інститути чи коледжі, які здійснюють підготовку фахівців різного профілю на рівні молодшого спеціаліста, на додаток до чотирирічних коледжів і університетів [2, с. 87].

Справедливим буде твердження про те, що система вищої освіти США – це сукупність навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів до професійної діяльності за всіма напрямками на базі середньої освіти. Системі вищої освіти США притаманні певні характеристики, одна з яких – *самостійність вищих навчальних закладів*, яка виявляється у підходах до формування їх організаційної структури,

визначення мети діяльності та розробки навчальних планів підготовки і робочих навчальних програм дисциплін [3].

Керівництво вищою освітою у країні є децентралізованим, оскільки відповідно до 10-ї поправки до Конституції США вся система освіти підпорядкована органам управління окремих штатів. У силу цих обставин, система освіти в туризмі вирізняється розмаїттям навчальних закладів, освітньо-професійних програм і форм підготовки при порівнянні одного штату з іншим.

Community College – це дворічний коледж. Ком'юніті-коледжі обслуговують регіон, в якому розміщуються (місто або округ). Багато студентів живуть вдома, а не в гуртожитку. Також студентами таких коледжів часто є вечірники, які працюють протягом дня. Багато які з ком'юніті-коледжів також пропонують ESL, або інтенсивні програми вивчення англійської мови.

Місцеві коледжі, як правило, мають договори з державними ВНЗ свого штату про зарахування студентів, і пройдені в коледжі курси йдуть у залік університетської програми. Професійні школи навчають студентів за такими спеціальностями: мистецтво, музика, інженерна справа, бізнес та інші професії. Деякі з них є частинами університетів. Інші – самостійні школи. Деякі з них видають дипломи магістра.

Жодна інша країна не може похвалитися такою кількістю й розмаїттям вищих навчальних закладів, як США – одних університетів там більше 150, а кількість коледжів із чотирьохрічними вузівськими програмами навчання перевищує 1900.

Другою ознакою системи вищої освіти США є *переважна кількість вищих приватних закладів порівняно з державними*. Дві третини університетів США є приватними [5].

Узагалі, всі американські ВНЗ можна поділити на приватні й державні. І ті, і інші можуть бути різного рівня, причому від їхньої престижності залежить, зокрема, процедура добору та прийому абітурієнтів, а також вартість навчання. І в чотирьохрічному коледжі, і в університеті можна одержати ступінь бакалавра.

За 4 роки студент повинен засвоїти близько 30 дисциплін. Перший і другий курси спрямовані на одержання базових знань, третій та четвертий – вивчення спеціальних дисциплін. Навчальні плани американських ВНЗ відрізняє можливість максимально широко комбінувати предмети на вибір. Для одержання ступеня необхідно набрати задане число залікових аудиторних годин (кредитів), а також мати середній бал (Graduate Points Average, GPA) не нижче певного встановленого рівня [4].

Другий щабель вищої освіти (Graduate Level) – це магістерські програми, розраховані в середньому на два роки. Їх слухачі становлять майже 52% іноземців, що навчаються в США. Вищий науковий ступінь – доктор філософії (Ph) – можна одержати після трьох років навчання та захисту дисертації. Як правило, на цей ступінь можуть претендувати власники ступеня магістра, але в ряді випадків у докторантуру приймають і бакалаврів.

США – батьківщина ступеня MBA (Master of Business Administration), що сьогодні користується надзвичайним попитом у всьому світі. Програми цього типу американських бізнес-шкіл дуже популярні. В Америці знаходяться майже 60% провідних бізнес-шкіл світу, які в цілому пропонують 700 програм навчання на цей ступінь. Іноземні студенти також воліють вивчати в Америці менеджмент, економіку – тобто дисципліни, в яких американці є безперечними лідерами. Великим попитом користуються також право, медицина, фізика, інженерні та природничі науки, математика та інформатика.

Вступникам на магістерські програми необхідно витримати тест GRE (Graduate Record Examination), а тим, хто планують вивчати менеджмент та бізнес-адміністрування – тест GMAT (Graduate Management Admission Test).

Рішення про зарахування студентів приймає спеціальна приймальна комісія або факультет того університету, до якого абітурієнт збирається вступати. Критерії, що впливають на рішення про прийом і виділення фінансової допомоги, визначаються університетом. Фактори, що впливають на результат (кількість вільних місць, конкурс, розмір фінансової допомоги тощо), змінюються щороку. У курсі навчання в коледжі студенти США звичайно вивчають широкий спектр навчальних дисциплін. Більшість студентів не спеціалізуються в одній спеціальності аж до магістратури.

Перші два роки коледжу називаються роками «новачка» та «другокурсника». У деяких школах від новачків і другокурсників вимагають брати курси в різних галузях навчання:

література, наука, соціальні науки, мистецтво, історія тощо. Новачки та другоккурсники відомі як «underclassmen».

«Джуніор» та «старший», або третій і четвертий роки навчання, є «старшими курсами». Такі студенти називаються «upperclassmen». Вони, коли вступають на третій курс, повинні обрати спеціальність. Студенти мають засвоїти певну кількість курсів з цього напрямку. У деяких школах студенти також обирають «мінор» (друга спеціальність). Зазвичай водночас студенти обирають декілька додаткових, «екстра-курсів», в інших областях [5].

У кожного студента є радник з викладацького складу, що веде курс за фахом студента. Цей радник допомагає студенту обрати програму навчання. У міжнародного студента також є радник міжнародного студента. Ця людина допомагає міжнародним студентам звикнути до життя в США, регулює візові та інші проблеми, а також організовує позакласну програму.

Аудиторні заняття варіюються від великих лекцій для декількох сотень студентів до «семінарів» (дискусійні класи), в яких беруть участь лише кілька студентів. Професори зазвичай пропонують список навчальної літератури щотижня. Вони також вимагають декілька письмових звітів (робіт) протягом кожного семестру. Студенти повинні вчасно ознайомитися із запропонованою навчальною літературою, щоб адекватно брати участь у дискусійних класах і розуміти матеріали лекцій. Студенти наукових факультетів і шкіл, крім того, повинні проводити певний час у лабораторіях.

Кожен курс дає студенту певну кількість «кредитів», або «кредитних годин». Це число приблизно дорівнює кількості годин з певного предмету, які студент проводить у класі протягом тижня. Звичайно за один курс студенту зараховується від 3 до 5 кредитів. Повна програма в більшості шкіл звичайно оцінюється в 12 або 15 кредитних годин (4 або 5 курсів за семестр). Міжнародні студенти повинні записатися на повну програму протягом кожного семестру.

Якщо студент переводиться в інший університет до одержання диплома, то більшість кредитів, отриманих у першому університеті, будуть зараховані в новому. Це означає, що студент може перевестися в інший університет, але закінчити його в той же або приблизно в той же час [3].

Професори ставлять кожному студенту оцінку за кожен курс. Оцінки базуються на такому:

- участь в аудиторних заняттях. Обговорення питання. Студенти повинні брати участь у дискусіях, особливо на семінарах. Це дуже важливий фактор у визначенні оцінки студента;
- тести та перевірені роботи протягом семестру. Зазвичай даються під час аудиторних занять;
- дослідження та лабораторні звіти;
- тести або «контрольні опитування». Іноді професор проводить неоголошене «контрольне опитування». Звичайно результати цієї роботи не дуже сильно відображаються на підсумковій оцінці, але вони стимулюють студентів до постійної роботи з теми та до гарної відвідуваності;
- фінальний іспит. Проводиться через певний час після останнього заняття курсу [4].

Щоб знайти гарну роботу, випускникові коледжу з дипломом бакалавра варто подумати про магістратуру або аспірантуру.

Академічні магістерські програми зазвичай проводяться з історії та філософії. Одержання ступеня магістра є необхідним кроком для подальшого одержання ступеня доктора. Більша частина часу в магістратурі віддана аудиторним заняттям. Кандидат на одержання ступеня магістра повинен підготувати й провести дослідження, що називається «master's thesis».

Багато шкіл розглядають ступінь магістра як перший крок до вступу в докторантуру. Але в інших школах студенти можуть готуватися безпосередньо до докторантури, навіть не маючи ступеня магістра. Для одержання ступеня доктора може знадобитися 3 або більше років. Для іноземних студентів ця програма триває п'ять або шість років [5].

Протягом перших двох років більшість кандидатів на докторський ступінь навчаються в класах і семінарах. Протягом принаймні одного року студенти проводять своє досліджен-

ня та пишуть тези або дисертацію. Ця робота містить погляди кандидата, його розробки і дослідження, які ще не були опубліковані. Більшість університетів, що присуджують докторські ступені, також вимагають від кандидатів уміння читати на двох іноземних мовах, провести певний час у класі, пройти кваліфікаційний іспит та усний екзамен з тієї ж теми, що й дисертація.

Уряд США фінансує, наприклад, програми аспірантських і докторських стипендій ім. Едмунда Маски, програму ім. Фулбрайта тощо. При цьому, як правило, стипендію або грант легше одержати тим, хто збирається їхати в США на магістерську програму або в докторантуру.

MBA (Master of Business Administration) – найбільш популярний ступінь у сфері менеджменту і управління. Ступінь MBA з'явився в 1902 р. і з того часу користувався незмінною популярністю як мінімум на території США. Пік же популярності і всесвітнього визнання припадає на 90-ті роки ХХ ст. MBA – програми для бізнесменів зі стажем роботи 3–5 років. При цьому не важливо, за якою спеціальністю вони отримали раніше диплом про вищу освіту.

На сьогоднішній день лідерами MBA-освіти, як і раніше, залишаються американські бізнес-школи, але останніми роками розрив у цій сфері між Європою і США поступово скорочується [4].

Основа системи MBA – систематизоване навчання мистецтва бізнесу. На початку ХХ ст. Дартмутський коледж (Dartmouth College) першим зробив спробу такого навчання. Перший набір на програму **M.C.S. (Master of Commercial Science) склав 7 осіб. Таким чином, члени цієї «прекрасної сімки» стали першими дипломованими бізнесменами світу, а Дартмутській коледж у невеликому містечку Ганновер штату Нью-Гемпшир – колыскою нового виду освіти, бізнес-школа якого зараз вважається однією з найкращих у світі** [5].

MBA в класичному розумінні – це післявузівська спеціалізована професійна освіта у сфері бізнесу. Вона необхідна, якщо людина хоче присвятити себе бізнесу, здобути спеціалізовані знання, навички, зв'язки і додаткові можливості. Коли всі ці наміри перетворюються в усвідомлену стратегію власного професійного зростання людини, тоді можна сказати, що ступінь MBA призначений саме для неї.

Такі поняття, як реклама, маркетинг, логістика, управління фінансами, підбір і стимулювання роботи персоналу, організація різних бізнес-процесів єдині у всьому світі. Бізнес стає все більш глобальним та інтернаціональним явищем. У сфері бізнес-освіти існують декілька наукових ступенів:

Bachelor of Business Administration (BBA) – бакалавр бізнес-адміністрування. У більшості іноземних університетів цей ступінь присуджується після чотирьох років навчання на денному відділенні.

Master of Business Administration (MBA) – магістр ділового адміністрування. Цей ступінь отримують випускники університетів або інших ВНЗ, що спеціалізуються у сфері ділового адміністрування, після додаткових двох років навчання.

Doctor of Business Administration (DBA) – доктор ділового адміністрування, вищий професійний ступінь у сфері бізнес-освіти. На Заході DBA існує вже давно. В ієрархії академічних ступенів DBA (доктор ділового адміністрування) йде за MBA (магістр ділового адміністрування) і умовно прирівнюється до Ph (доктор філософії).

Зазвичай MBA-освіту бажають отримати дві категорії людей. Перша категорія – менеджери середнього рівня, які прагнуть зрости в професійному плані і стати керівниками. Друга категорія, яка практично подібна до першої, – це власники, співвласники і топ-менеджери різних компаній, у тому числі й найбільших банків, холдингів тощо. Якщо перші приходять для того, щоб вчитися і просуватися далі у сфері бізнесу, то інші – для того, щоб вчитися і тим самим отримати якусь гарантію того, що вони не втратять свої позиції в майбутньому [5].

MBA (Master of Business Administration) – це програма професійної вищої освіти, що дозволяє одержати ступінь Магістра Ділового Адміністрування. Це найбільш популярна ділова міжнародна кваліфікація. Ця програма ставить за мету формування навичок висококваліфікованого менеджера, що володіє широкими та універсальними знаннями в управлінні бізнесом. Ця кваліфікація з'явилася в США майже 90 років тому. Сьогодні більш ніж 1000 бізнес-шкіл, університетів, інститутів в усьому світі пропонують MBA [4].

Основна причина, чому студенти хочуть одержати MBA – це реальна перспектива підвищення заробітної плати, а також відкриття нових можливостей у кар'єрі. Якісна програма, розвиваючи особисті навички студентів і в той же час розширюючи їхні знання у сфері управління в контексті глобального бізнесу, дозволяє розширити перспективи майбутньої кар'єри, виявити професійний потенціал. Значна кількість студентів, що одержують MBA, розглядають свою кваліфікацію як своєрідний пропуск для того, щоб зайняти високу посаду у великій компанії.

Програма MBA призначена, як правило, для людей, що закінчили ВНЗ і пропрацювали якийсь час за фахом, щоб, з одного боку, отримати досвід, а з іншого – зрозуміти, що здобутих знань уже не достатньо.

Одержання MBA дозволяє їй власникові не тільки ліквідувати недоліки освіти, але й значно прискорити кар'єрне зростання або змінити профіль свого роду діяльності. На програму MBA йдуть і процвітаючі власники власного бізнесу, і менеджери великих компаній, банків, і недавні студенти, що прагнуть зробити успішну кар'єру в бізнесі.

Для того, щоб вступити на програму MBA, необхідно мати диплом про вищу освіту в будь-якій сфері та певний досвід роботи в бізнесі, а також пройти співбесіду й тестування. Як правило, претенденти повинні здати загальний іспит GMAT, що являє собою ряд тестів. Студенти, для яких англійська мова не є рідною, зобов'язані також здавати тест на знання англійської мови – TOEFL.

Програми MBA можуть бути із системою full-time, part-time або навчання дистанційно. Програми full-time звичайно тривають рік, у той час як система part-time становить у середньому 2–3 роки, але це дозволяє студентам, крім навчання, ще й працювати. Навчаючись дистанційно, студент самостійно вивчає дисципліни, має можливість одержати письмові рекомендації викладача й відповіді на питання, а потім здає іспит з кожної навчальної дисципліни.

Навчання за системою part-time або дистанційною системою – це, насамперед, високоінтелектуальна робота, яка вимагає від слухачів програми значних індивідуальних зусиль й особистих зобов'язань щодо виконання всіх основних вимог програми. Оскільки MBA – це освіта, що має практичну спрямованість, то в ході навчання значний час приділяється знайомству з діяльністю реальних компаній, застосовується метод «кейс-стаді», використовуються активні методи навчання (майстер-класи, ситуаційні й рольові ігри). Викладачі в бізнес-школах є не просто теоретиками, а, як правило, самі працюють у реальному бізнесі, займають керівні позиції або займаються консультуванням [3].

Ступінь MBA дозволяє отримати сучасні професійні знання й навички у сфері менеджменту для організації власного бізнесу, роботи у великій компанії, в цілому для забезпечення успішного кар'єрного зростання.

Програма DBA дозволяє одержати вищий професійний ступінь у галузі ділового адміністрування. В ієрархії академічних ступенів DBA (доктор ділового адміністрування) йде за MBA (магістр ділового адміністрування) і умовно прирівнюється до Ph (доктор філософії). Кардинальна відмінність DBA від Ph полягає в тому, що DBA розраховане в основному на навчання діючих топ-менеджерів, а Ph – науковий ступінь, для одержання якого потрібно засвоювати академічні дисципліни. При цьому наявність одного із цих ступенів зовсім не визначає напрям кар'єри, але частіше в бізнес ідуть після DBA, а в академічну сферу – після Ph.

За задумом творців DBA, програма мала була стати чимось на кшталт VIP-навчання для бізнес-еліти. Вступники на цю програму вже стали успішними підприємцями, але їм не вистачає вміння глобально осмислювати процеси, що відбуваються в економіці. Якщо MBA вчить, як правильно керувати бізнесом, то DBA дозволяє досконально досліджувати та аналізувати бізнес-процеси і контролювати їх перебіг у компанії.

Висновки. Таким чином, ознайомлення з особливостями організації системи вищої освіти в США стає вагомим для українських освітян, які прагнуть до докорінної зміни якості вищої освіти, появи нових акцентів в освітній політиці.

Список використаної літератури

1. Дамблтон Д.Д. Американский коммунальный колледж: [Статті из США / комент. А. Владиславлева, Т. Латыша] / Д.Д. Дамблтон // Вестник высшей школы. – 1991. – № 2. – С. 88–96.

2. Романовський О. Особливості організації вищої освіти в США / О. Романовський // Освіта і управління. – К., 1999. – № 2. – С. 160–170.

3. Чорна Л.В. Практична підготовка в університетах та коледжах США / Л.В. Чорна // Формування професіоналізму майбутнього фахівця в галузі економіки: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. статей за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ 14 квітня 2009 р.) / М-во освіти і науки України. – Луганськ, 2009. – С. 184–185.

4. Astin A. The changing American college student: Thirty-year trends, 1966–1996 / A. Astin // Higher Education. – 1998. – Vol. 21. – № 2. – P. 115–135.

5. The 2000 Standard Occupational Classification (SOC) [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу: <http://www.bls.gov/SOC/>

В статье рассматриваются основные характеристики высшего образования в США.

Ключевые слова: высшее образование, бизнес-администрирование, программа MBA, колледж, университет.

Fundamental characteristics of higher education in the USA have been reviewed in the article.

Key words: higher education, business-administration, MBA program, college, university.

Надійшло до редакції 24.10.2012.